

## **Szabó Á. Tőhötöm**

### **Munkavégzés, kapcsolatok és kooperációs formák az erdélyi falusi gazdálkodásban**

#### **– doktori értekezés összefoglalója –**

Doktori értekezésemben egy engem régóta foglalkoztató témát dolgozok fel: három területen (Alsó-Nyikó mente, Kis-Küküllő középső folyása, Felső-Háromszék) néhány éve vizsgálom a falusi, gazdaságirányítási funkciókat betöltő, önszervező társulások és más kooperációs formák működését, és az ezeket körülvevő összefüggések rendszerét. A kutatás és a tanulmány kiindulópontjául így azok a közösségi funkciókat ellátó, a hivatalos jogalkotás és gazdaságszervezés hiátusait betölteni hivatott autonóm népi intézmények szolgálnak, amelyek – függetlenül az intézményesítettség fokától vagy az általuk ellátott funkciótól – a munkavégzéshez (termeléshez) és a javak elosztásához kapcsolódnak, és amelyek nem egyszerűen gazdasági kapcsolatokat jelentenek a szó formális értelmében, hanem személyes és társadalmi viszonyokat is. Alapvetően ilyen intézménynek tekintem a kalákát és az egyéb kölcsönmunkákat, az állattartást és a közös haszonvételeket szabályozó szervezeteket, valamint a speciális mezőgazdasági ágazatok mellett létrejövő intézményeket, mint például a hegyközségeket. Ezek mellett a kölcsönösség okán ide sorolom az átmeneti rítusokat megszervező közösségeket, és a krízishelyzetekben egymáson való segítséget is. Erről a szintről továbblépve a társulások és kapcsolatok más szintjeinek elemzése érdekében bevonom a vizsgálatba az aszimmetrikus viszonyokat is, legyenek azok belső vagy külső kapcsolatok, így kitérek az általam patrónus–kliens kapcsolatként kezelt gazda–napszámos viszonyokra is, de ezen túlmenően azt is igyekszem bemutatni, hogy a falusi gazdaságok milyen kapcsolatban vannak a várossal.

A kérdés a lentről szerveződés, az önszerveződés mechanizmusaira vonatkozik abban az esetben is, ha egyenrangú felek vesznek részt a kooperációban, és abban az esetben is, ha a kapcsolat valamilyen értelemben aszimmetrikus. Azt hiszem tehát, ha meg kellene fogalmaznom e munka központi kérdését, akkor ez a következő lenne: miért formálnak a falusi emberek egymást segítő munkaközösséget? Miért társulnak, és miért épp úgy társulnak, milyen belső és külső kapcsolatokat hoznak létre, és miért épp azokat és úgy hozzák létre?

Kérdéseim megválaszolása érdekében különböző együttműködési formákat vizsgáltam, amelyeket összeköt a reciprocitás, a kölcsönösség és a bizalom jelenléte, valamint az, hogy a termelés és az elosztás megszervezésén túl minden esetben kodifikálják az egyes gazdasági egységek közötti viszonyokat is, és végül az, hogy részét képezik az erdélyi falura jellemző ökológiai, társadalmi és gazdasági rezsimeknek. Ennek érdekében több szempontból járom

körül a témát és igyekszem rávilágítani azokra a kontextusokra, amelyek értelmezésében meghatározzák a kooperációs formákat.

Először a közösség és a közösséggel sokszor reflektálatlanul azonosított falu képének recepciójára térek ki, hogy megnevezsem azokat az ideológiai tartalmakat, amelyeken igyekszem túllépni, majd az általam alkalmazott főbb fogalmaknak adom meg egy operatív meghatározását. A következő két fejezet bizonyos értelemben kutatástörténeti áttekintésként is kezelhető, hisz az elsőben röviden vázolom a kalákával kapcsolatos munkák történeti vonatkozásait, hogy bemutassam ennek az együttműködési formának a kialakulását, a fejlődését és a változását. Az ezt követő fejezetben az osztályozási kategóriák felállításával célom, hogy az eddigi eredményeket összegezve egy jól alkalmazható rendszert dolgozzak ki legalább munkahipotézis szintjén. Végül a faluszervezetek hagyományos mintáinak tovább örökítésében illetve változásában igen lényegesnek tekintett tematikus csomópontok (a mezőgazdaság helyzete, informalitás, moralitás stb.) mentén végzem el az elemzést, mivel úgy vélem, ezen elemzés nélkül a száraz tipológia aligha mondhat valami érvényeset a gazdaságirányító intézmények működéséről. Így először a mezőgazdaság és általában az agrárium helyzetéről, majd a rendelkezésre álló erőforrásokról beszélek, és ebben a fejezetben mutatom be röviden az általam vizsgált területeket. Az elemzés következő részében ezeknek a kooperációs formáknak és az informalitásnak a kapcsolatára térek ki, ezzel szoros összefüggésben tárgyalom a társulások és az interetnikus kapcsolatok viszonyát. Mivel értelmezésében a munkaalkalmak nem csak a gazdasági életben játszanak szerepet, hanem a tudáskészlet fenntartásában és megjelenítésében is, ennek a tudáskészletnek a munkával kapcsolatos dimenzióit, a moralitást és a racionalitást is elemzem. A tényt, hogy egy társadalmi-gazdasági jelenségnek, a kooperációs formáknak az elemzését több szempontból végzem el, nem győzöm eleget hangsúlyozni. Nézetemben a dolgozatban kifejtett szempontok megértése nélkül nem rajzolhatunk kellően részletes képet a falusi együttműködésekben és külső viszonyokban mutatott viselkedésformákról, ezért fejezetenként újabb és újabb, de egymással összefüggő tényezők bevonásával magyarázom a különböző jelenségeket.

A dolgozatban bemutatott társulási formák olyan többszálú koalíciók, amelyek esetén a motivációs rendszerükben fellelhető erőforrásbeli szempontokra, másrészt azokra a tudati tartalmakra és elvekre kell rámutatnunk, amelyek mintegy belső tényezőkként járulnak hozzá a rendszer fenntartásához, és végül ki kell emelnünk ezeknek a kölcsönös egymásra hatását. A meglévő rendszerek működésének vizsgálata során tehát *kumulatív kauzációt* fedezhetünk fel, hisz több, egymással összefonódó, ok-okozati sorba nehezen rendezhető tényezővel kell számolnunk. A dolgozatban ezt a komplex rendszert igyekeztem bemutatni és elemezni.